

Effectief en Creatief Schrijven

Hoe technische en creatieve vaardigheden kunnen leiden
tot een goed verhaal en een boeiend rapport

Job Creyghton

© 2015 KEMPER CONSEIL *Publishing*
vijfde geheel herziene druk

redactie: KEMPER CONSEIL *Publishing*, 's-Gravenhage
omslagontwerp: Jeannette Ensing, Groningen
omgeving: Grafisch!OK, Pijnacker

ISBN 978 90 76542 706
NUR 616, 624

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

KEMPER CONSEIL *Publishing*
Westvlietweg 67 F
2495 AA 's-Gravenhage

t 070 – 386 80 31
f 070 – 386 14 98
e info@kemperconseil.nl
i www.kemperconseil.nl

INHOUD

Inhoud	5
Ten geleide	9
Inleiding	13
1 Voordat je begint	15
1.1 Vragen	15
1.2 Techniek en spontaniteit	18
1.3 Chaos	20
1.4 Wat is goed, wat is fout: definiëren	22
1.5 Literatuur	24
2 Kritiek	27
2.1 Wat is kritiek?	27
2.2 Kritiek: voor wie en door wie?	28
2.3 Kritiek krijgen	29
2.4 Kritiek geven	30
2.5 Technische en inhoudelijke kritiek	31
2.6 Waarom kritiek?	32
2.7 Kritiek en werk	32
3 Opbouw en structuur	35
3.1 Het schrijfproces	36
3.2 De opdracht, de probleemstelling	37
3.3 Aantekeningen maken: schrijftraining	41
3.4 De opbouw	44
3.5 De structuur	46
3.6 Clusteren	49
3.7 Oriënteren en gericht werken	53

4	Hoofddedachte en eenheid	57
4.1	De hoofddedachte	58
4.2	Vondsten	60
4.3	De onderdelen	62
4.4	De gedachtesprong	64
4.5	Stijl en eenheid	66
4.6	Structuur en eenheid	66
4.7	Opdracht en eenheid	67
5	Verzamelen, onderzoek, ordenen	71
5.1	De voorlopige structuur	72
5.2	De ideeën	73
5.3	Materiaal zoeken	75
5.4	Nieuwe ideeën, nieuw materiaal	76
5.5	Ordenen	77
5.6	Afbakenen, plannen, afronden	79
6	De eerste versie	83
6.1	Beginnen	84
6.2	Doorlezen	85
6.3	Herzien en latere controles	86
7	De alinea	91
7.1	De bouw van de alinea	92
7.2	De verhoudingen	93
7.3	De vorm	94
7.4	De inhoud	96
8	Creatief schrijven	101
8.1	Training creatief schrijven	102
8.2	Suggestie	103
8.3	Verschillende vormen van schrijven	106
8.4	De subtekst	108
8.5	Variatie in taalgebruik	109
8.6	Hoe beginnen.	110
8.7	Blokkades: associaties en andere mogelijkheden	112
8.8	Abstract – concreet	113
8.9	De creatieve oplossing	115
8.10	Beeldend schrijven	117

9	Het perspectief van de lezer	121
9.1	Opnieuw de structuur	122
9.2	Volgorde en structuur	123
9.3	Het begin	125
9.4	Het uiterlijk	127
9.5	Overtuigen	128
9.6	Argumenteren	132
9.7	Geloofwaardigheid	134
9.8	Wie is de lezer?	135
9.9	Mislukken	137
10	Stijl	139
10.1	Wat is stijl?	140
10.2	Soorten stijl	146
10.3	De onmogelijke stijl	148
10.4	Taal en stijl	151
10.5	Zinsconstructie	152
10.6	Woorden	160
10.7	Woordkeus	162
10.8	Analyse van je taalgebruik en stijl	174
10.9	Stijlbreuk	178
10.10	Een eigen stijl	180
11	Het nieuwe schrijven	181
11.1	De nieuwe media	182
11.2	Schrijven voor het web	185
11.3	Veranderend taalgebruik	191
12	Samengevat	193

1 VOORDAT JE BEGINT

Je zult na lezing van de eerste pagina's van dit boek niet meteen je pen op het papier drukken en bladzijden volschrijven. Pas in hoofdstuk 6 kom je aan het echte schrijfwerk toe. Dus eerst moet je je nog door een aantal zaken heen worstelen.

We gaan in dit hoofdstuk in op de combinatie van techniek en spontaniteit. Je treft ook iets aan over het belang en de mogelijkheden van 'vragen stellen', leren werken met chaos en het gebruik van definities; onder meer van wat wel en wat geen juist taalgebruik is.

Dit boek is geschreven vanuit de gedachte dat technisch en effectief schrijven nodig zijn om goed te kunnen schrijven, maar dat je er met techniek en effectiviteit nog niet bent. Spontaniteit en creativiteit spelen eveneens een rol.

1.1 VRAGEN

Als je een tekst kritisch doorneemt, stel je je vragen: Wat bedoelt de schrijver met deze passage? Is het probleem dat hij behandelt duidelijk? Wordt het opgelost? Waarom schrijft hij deze tekst? Wat wil hij ermee?

De criticus stelt zich per definitie vragen, dat is zijn opgave en zijn natuur. De schrijver zal dat ook moeten doen voordat hij aan een stuk begint en tijdens het werk.

Als je al vaker een tekst geschreven hebt, weet je dat je je vanzelf dingen afvraagt. Je houdt bijvoorbeeld rekening met het niveau en de belangstellingssfeer van je lezer, je stemt het taalgebruik en de stijl daarop af. Je vraagt je af met welk doel je de tekst schrijft, wat er in de tekst nou wel en wat er niet gezegd moet worden etc.

Vaak zet je de vragen die je je stelt niet op papier. Dat is jammer, want je vergeet ze ook weer snel. Veel van de vragen die je je tussendoor stelt, zul je dan ook niet op papier beantwoorden. Dit is niet de handigste manier van werken, want het noteren van die vragen en de antwoorden daarop kan je een hoop werk besparen; het kan je een beter inzicht geven in de materie en dus in je eigen werk.

Stel je voortdurend vragen, noteer die vragen en de antwoorden

Je zult merken dat vragen een belangrijk facet zijn van vrijwel elk onderdeel in dit boek. Vragenstellen komt dan ook regelmatig terug. Hier volgt een aantal vragen dat voor het maken van een tekst nuttig kan zijn; lees ze eens door.

- *Wat wil ik zeggen?*
- *Waarom wil ik dat zeggen?*

- *Wie zijn mijn lezers?*
- *Waar speelt zich het verhaal af?*
- *Hoe zeg ik wat ik zeggen wil?*

Dat zijn de meer algemene vragen; vragen die je je eigenlijk bij elke tekst moet stellen. Daarnaast zijn er meer specifieke vragen zoals:

- *Wat willen mijn lezers graag horen?*
- *Wil ik hun dat ook vertellen*
- *Of juist niet?*
- *Wat laat ik weg?*
- *Waarom laat ik dat weg?*
- *Waar ligt de nadruk?*
- *Krijgt dat ook de nadruk?*
- *Welke kennis is bekend?*
- *Wat is de functie van de tekst?*
- *Wat is het doel?*
- *Wat gebeurt ermee?*
- *Welke gegevens heb ik nodig?*
- *Wat zijn de problemen?*
- *Wat is het niveau van mijn lezers?*
- *Is er een dieper liggende boodschap?*
- *Verwerk ik die expliciet of impliciet?*
- *Hoe houd ik de aandacht van deze lezer vast?*
- *Wat kunnen de gevolgen zijn?*
- *Wil ik die gevolgen ook? Enzovoort.*

Welke vragen je je zult gaan stellen, is natuurlijk afhankelijk van de aard van de tekst. Het is vrij zinloos bij elk nieuw stuk met hetzelfde rijtje te komen.

Je ziet ook al gauw dat de vragen die de schrijver zich stelt net zo goed door de criticus gesteld hadden kunnen worden. Met de juiste vragen kun je dan ook proberen een deel van de kritiek voor te zijn.

Het is dus nodig dat je je vragen stelt voordat je aan een tekst begint. Je stelt jezelf ook vragen tijdens het werk, zodat interessante nevenaspecten en onverwachte invallen hun plaats kunnen krijgen. Aan de andere kant is het nodig dat je het overzicht over het geheel houdt. Je moet jezelf niet het bos insturen door onnodig uit te weiden, en dat kan gemakkelijk gebeuren als je van je vragen een ongezonde hobby maakt omdat je het eigenlijke schrijfwerk zo lang mogelijk uitstelt.

Je moet jezelf beperkingen opleggen, je moet je terrein afbakenen, je moet je vragen gericht stellen.

Stel relevante vragen, stel de juiste vragen

Het geheim van de wasserette

In de Verenigde Staten zijn wasserettes een populair alternatief aan het worden voor singles-bars. Sommige mensen vergelijken de wasserette van tegenwoordig met de wasplaats van vroeger, waar vrouwen kwamen wassen en roddelen. Voor singles zijn wasserettes zelfs nog beter. Vroeger zou je nooit een ongetrouwde man bij de rivier aantreffen die zijn lendendoekje op een steen schoonsloeg. Maar je vindt ze wel in de wasserette, tobbed over de vraag hoeveel waspoeder ze moeten gebruiken en of ze voor hun Levi's de knop op 'fijne was' moeten zetten. Ze zullen zich niet bedreigd voelen, maar juist blij zijn wanneer een vrouw hun aanbiedt te helpen met de was. 'Denkt u dat ik de machine misschien te vol heb gestopt?' is een fantastische openingszin. Anderen gaan nog verder en gooien met opzet witte en donkere kleren samen in de machine, in de hoop dat een vrouw zal toeschieten om hun wasgoed te redden. Meestal gebeurt dat ook.

Vanuit het oogpunt van PS valt er veel te zeggen voor hofmakerij in de wasserette. Voor de kosten hoeft je het niet te laten. Alles wat je nodig hebt om toegelaten te worden is een zak wasgoed en een handvol guldens. De vooruitzichten zijn gunstig. Afhankelijk van de buurt zullen de meeste bezoekers min of meer van je eigen leeftijd zijn en hetzelfde soort leven leiden. De meesten zullen vrijgezel zijn, veel van hen mannen. En ze hebben allemaal tijd voor een praatje.

Het paar dat elkaar leert kennen boven een stapeltje wasgoed, heeft betere vooruitzichten dan het stel dat elkaar leert kennen in een bar. Je bent in een wasserette niet alert of opgefokt; je bent niet 'op zoek'. Het is net zoiets als een avondcursus, met dit verschil dat je in een wasserette steeds nieuwe mensen ziet. De wasserette maakt alle mensen gelijk. Hoe pretentius kun je zijn met een pak waspoeder in de ene hand en een paar vuile sokken in de andere? Samen kleren wassen helpt je sneller over je verlegenheid en remmingen heen dan een stevige Tequila Sunrise. Dat maakt wasserettes tot zulke perfecte ontmoetingsplaatsen. Ze bieden een niet-erotisch-geladen gelegenheid om iemand beter te leren kennen, om te kijken wat voor man er schuilgaat onder dat uiterlijk. Draagt hij boxershorts of van die strakke slipjes? Gekleurd of wit? Vuil of tamelijk schoon? Waar, behalve in de slaapkamer, krijg je zulke onthullende informatie over een mogelijke partner?

Voor de goede verstaander vertelt wasgoed een hoop over een man. Heeft hij bij elkaar passende handdoeken en heeft hij er veel? Hoe vouwt hij zijn overhemden? Vouwt hij ze überhaupt? Is dit een man wiens was je de rest van je leven wilt delen?

Uit: *Cosmopolitan*

Opmerking

Deze tekst uit een tijdschrift gericht op vrouwen behandelt een wat eigenaardig, op zich nogal komisch onderwerp. Je kunt je voorstellen dat de schrijver gemakkelijk hilarisch of cynisch zou kunnen worden. Hij doet dat niet, hij hanteert een licht ironische toon en blijft redelijk serieus. Dat ligt waarschijnlijk aan de aard van het blad: de schrijver zal rekening houden met het karakter van de uitgave en met de lezers. De vraag voor welke lezers hij schrijft, is dus al door de aard van het blad beantwoord. Een journalist die voor de *Cosmopolitan* schrijft, schrijft anders dan een journalist van *NRC Handelsblad*, en die schrijft weer anders dan een journalist van *De Telegraaf*. Daarom gebruikt de schrijver van het artikel de afkorting *PS* zonder uitleg. Zijn lezeressen weten immers dat daarmee *Personal Strategy* bedoeld wordt!

Opgave

Lees de bovenstaande tekst nog eens goed door.

- Kun je een paar vragen formuleren die de schrijver zich kan hebben gesteld voordat hij aan dit stuk begon of terwijl hij al met het stuk bezig was?
- Stel jezelf drie vragen die de schrijver zich kennelijk niet heeft gesteld. Die vragen moeten natuurlijk wel in het kader van het stuk passen en er iets aan toevoegen.
- Kun je de schrijver betrappen op een tegenstrijdigheid en had hij die kunnen voorkomen?
- Herschrijf deze tekst als ging het hier om een sociologisch onderzoek voor een populair wetenschappelijk tijdschrift.

Opmerking

Als je het stuk herschrijft als een onderzoek, zul je merken dat het typische en het karakteristieke verloren gaat. Hoe komt dat?

1.2 TECHNIEK EN SPONTANITEIT

Schrijven is technisch werk: je beheerst een aantal technieken en je past die toe. Naarmate je die technieken beter beheerst, zal het resultaat beter zijn.

Maar daarmee is nog niet alles gezegd. Er zijn schrijvers die technisch goed werk leveren maar daar niet tevreden over zijn. Hun werk ziet er te ‘glad’ uit, is doodgeschreven of is inhoudelijk wel goed, maar om andere redenen onleesbaar: te ingewikkeld taalgebruik of onnodig precies geformuleerd. Ze zijn niet in staat een stuk zo te schrijven dat het als vanzelf leest, dat het er staat ‘alsof het niet anders geschreven had kunnen zijn’. Ze kunnen schrijven niet combineren met spontaniteit en leesbaarheid. Voor hen is schrijven een serieuze opgave en dat straalt dan ook van de tekst af.

Nou is schrijven inderdaad niet zo heel simpel, maar het is niet per se nodig dat de worsteling van de schrijver aan de tekst is af te lezen. Door plezier te krijgen in de mogelijkheden van de taal en die ook te benutten, wordt de tekst al gauw wat minder saai, zwaar of ingewikkeld.

In het Ten geleide van dit boek is er al iets over gezegd. Techniek en creativiteit zijn niet elkaars tegenpolen maar vullen elkaar aan. Met techniek en spontaniteit is het net zoiets. Je krijgt met het vreemde probleem te maken dat een tekst die je op een technische, geconstrueerde manier in elkaar hebt gezet, eruit moet zien alsof die spontaan, in één adem geschreven is.

Het lijkt tegenstrijdig; techniek en constructie zijn immers niet spontaan, maar bedacht. Waar de techniek is, kan geen spontaniteit zijn en dat is waar aspirant-schrijvers die zich met creatief schrijven willen gaan bezighouden bang voor zijn. Een verhaal, een toneelstuk, zeker een gedicht; je schrijft het in een moment van inspiratie, in een opwelling.

Zo gaat dat dus niet. Voor elke vorm van schrijven heb je de techniek nodig, maar je moet die wel zo hanteren en beheersen, dat diezelfde techniek de tekst niet doodmaakt. In de praktijk zul je moeten streven naar een ideale combinatie van techniek en spontaniteit. Je zult ervoor moeten zorgen dat je techniek en spontaniteit tegelijkertijd kunt hanteren. Nu is dat minder moeilijk dan het in eerste instantie lijkt. Je gaat in de loop van de tijd de techniek steeds beter beheersen, zodat je die als vanzelf gaat gebruiken. Om nu deze techniek goed in de vingers te krijgen, is het verstandig een paar keer een tekst volgens puur technische principes op te zetten en uit te werken; heb je dat een keer of drie gedaan, dan begin je je de techniek eigen te maken. Vanaf die tijd zal de spontaniteit in de teksten terugkomen en merk je dat je minder gericht van de techniek gebruik hoeft te maken. Het gebruik van techniek is bijna een reflex geworden.

Je bevordert de leesbaarheid van een tekst wanneer die als spontaan en gemakkelijk geschreven overkomt

Een opmerking. De indruk dat een tekst gemakkelijk geschreven is, kan je bij opdrachtgevers in moeilijkheden brengen. Zij kunnen zich niet voorstellen dat je voor deze tekst zoveel tijd nodig hebt gehad, omdat die er zo eenvoudig en zo gemakkelijk geschreven uitziet – terwijl eenvoudige en heldere teksten juist de meeste tijd vergen.

Het advies is hier om van tevoren een tijd af te spreken. Het wil ook nog wel eens helpen om uit te leggen waarom je de tijd die je gaat gebruiken nodig hebt. Uitleg en heldere afspraken kunnen misverstanden en teleurstellingen voorkomen.

Milieumaatregel

Gezien de te verwachten weersomstandigheden, gezien ook het toenemend aantal lijdens aan ziekten van de luchtwegen, heeft de gemeenteraad besloten een ernstige waarschuwing te laten uitgaan met betrekking tot het gebruik van gemotoriseerde voertuigen in en om de stad. Aan ernstige lijdens van de ziekten aan de luchtwegen wordt aangeraden zich zoveel mogelijk binnenshuis op te houden, aan bezitters van gemotoriseerde voertuigen wordt dringend gevraagd zo min mogelijk van deze voertuigen gebruik te maken. Mocht aan deze verzoeken geen of te weinig gehoor worden gegeven en mochten de omstandigheden nog verder verslechteren, dan zien burgemeester en wethouders zich genoodzaakt de gemeentelijke verordeningen 384 sub b, alsook de verordeningen 385 en 386 van kracht te doen worden, waarbij gemotoriseerd verkeer sterk gereduceerd zal worden, of zelfs helemaal verboden zal zijn en waarbij de uitstoot van schadelijke stoffen zoals CO, CO₂ en NO_x sterk beperkt moet worden of zelfs helemaal achterwege zal moeten blijven. Behalve aan particulieren zal ook aan de industrie een dergelijk verzoek worden gedaan

Persbericht

Opmerking

Deze tekst is nauwelijks te lezen, alhoewel die technisch redelijk goed in elkaar zit. Er zijn teksten denkbaar die naar de maatstaven van het ABN een onvoldoende verdienen en toch begrijpelijker zijn. De advertentie die in paragraaf 1.4 staat, is een aardige illustratie.

Opgave

- Probeer een begrijpelijker uitvoering van het stuk hierboven te maken. Noteer wat je doet, wat je verandert en waarom deze tekst zo moeilijk te begrijpen is.

1.3 CHAOS

Wil je goed kunnen schrijven, dan moet je leren omgaan met chaos. Als je met een stuk bezig bent, kan het op je bureau en in de omgeving van je werkblad een respectabele puinhoop worden: boeken en rapporten stapelen zich op; losse blaadjes, aantekeningen, kladblokjes en schriften slingeren rond; je kan je agenda niet meer terugvinden; een kop koffie kan nergens meer staan.

Je kunt daar iets aan doen: leg bij elkaar wat bij elkaar hoort en probeer af en toe je bureaublad op te ruimen. Dat geldt trouwens ook voor je desktop.

Het is in ieder geval zaak om, zo goed en zo kwaad als dat mogelijk is, schematisch en systematisch te werken.

Als je aan het werk bent, is het niet alleen op je bureau nogal eens een chaos, ook in je hoofd kunnen de dingen behoorlijk door elkaar gaan lopen. En het hoeft niet alleen je werk te zijn. Je hoort de muziek van de burens, het gezucht van je collega, een hond die wordt uitgelaten. Kortom: je werkt als je schrijft niet altijd in een rustig hoofd en in een rustige omgeving.

Als je aan het werk bent, denk je vaak aan meerdere dingen tegelijk. Je vraagt je af waar je het hoofdstuk over keramische technieken uit de zeventiende eeuw zult behandelen, of je man de kinderen wel naar de crèche heeft gebracht, hoe je straks door regen en wind je boodschappen moet doen, welke boodschappen je nodig hebt, wat die vlieg de hele tijd tegen het raam doet en waarom je daar op dit moment aan moet denken.

Concentreren is natuurlijk een vereiste. Aan de andere kant is het mogelijk dat je aan verschillende dingen tegelijk denkt en toch nog redelijk goed doorwerkt; de een kan dat beter dan de ander.

Je kunt meerdere dingen tegelijk aan, Je kunt ook aan meerdere opdrachten tegelijk werken. Je kunt je concentratievermogen verbeteren en je kan de hoeveelheid te verwerken dingen door training proberen op te voeren. Om het overzicht te houden is het trouwens niet eens zo slecht af en toe achterover te leunen en te bedenken hoe je orde in de chaos kunt scheppen. Of gewoon uit te rusten. Ook is het best goed om je gedachten op gezette tijden even de vrije loop te laten en op die manier voor enige ontspanning te zorgen. Deze ogenblikken kunnen zelfs productief zijn, omdat ze je in de gelegenheid stellen een onverwachte gedachte op te laten komen en zich verder te laten ontwikkelen; zo'n inval kan de levendigheid van je verhaal ten goede komen.

Kortom: chaos is niet altijd te voorkomen en kan zelfs inspirerend zijn, je moet er alleen mee leren omgaan.

Je kunt chaos niet altijd voorkomen, je kan er wel mee leren omgaan

Opgave

- Je gaat een stukje schrijven over telefoneren. Neem jezelf voor dat je een bladzijde vol schrijft. Terwijl je schrijft, noteer je ook alle gedachten die er in je opkomen, alle dingen die je ziet, alle geluiden die je hoort.

Opmerking

Als je deze opgave consequent uitvoert, zul je merken dat je op deze manier niet verder komt. Er komt van alles op papier te staan: over telefoneren nauwelijks iets. Kijk maar eens naar het blad van je bureau. Wat je ziet is onvoorstelbaar veel: de papiertjes, de pennen en potloden, de ansichtkaarten en wat daarop te zien is, de nietjes, de paperclips, om nog maar te zwijgen over alle naadjes, vlekjes en oneffenheden van het tafelblad. Het is onmogelijk om dat alles te noteren. En dan hebben we het nog niet eens

gehad over al die chaotische gedachten die ongcensureerd door je hoofd gaan, en over de dingen die je hoorde en eigenlijk ook noteren moest. Een onmogelijke opgave dus.

Opgave

De opdracht is om een stukje over telefoneren te schrijven. Het moet een stukje worden van tien regels, dus van ongeveer honderd woorden. Ga een moment rustig achterover zitten en bedenk wat je over telefoneren wilt schrijven.

- Maak een paar aantekeningen en schrijf het stukje.

Opmerking

Concentreer je op de punten die je op papier hebt gezet, formuleer je zinnen daaromheen. Je merkt dat het gemakkelijker is om je te concentreren op de inhoud en de formulering als je van tevoren een paar aantekeningen hebt gemaakt. Je werkt rustiger, systematischer en gericht.

1.4 WAT IS GOED, WAT IS FOUT: DEFINIËREN

Wat is goed Nederlands: een heel stel mensen ‘lopen’ van de markt naar het water, of een heel stel mensen ‘loopt’ van de markt naar het water? Is het beter om korte zinnen te gebruiken in plaats van lange zinnen? Moet je ontkenningen en deelwoordconstructies in een tekst zoveel mogelijk voorkomen of moet je ze juist wel gebruiken?

Op deze en andere vragen is geen eenduidig antwoord te geven. In de boeken die over taal en schrijftechnieken verschenen zijn, zul je verschillende antwoorden vinden. Sommige uitdrukkingen zijn formeel fout, maar geen mens ervaart ze meer zo; ze zijn zo vaak gebruikt dat ze algemeen aanvaard taalgebruik zijn geworden. De vraag of je beter korte zinnen kunt gebruiken of dat je ontkenningen zoveel mogelijk moet voorkomen, hangt van verschillende factoren af, zoals: wie leest de tekst, wat wil ik ermee bereiken, moet hij precies zijn of juist niet enz.

Over wat goed en fout Nederlands is, daar valt in z’n algemeenheid wel iets over te zeggen, maar het is niet zo dat de regels altijd geldigheid hebben. Er zijn spellingsregels, er zijn onderzoeken die je zeggen welke trucs en constructies je moet gebruiken om een begrijpelijke tekst te schrijven, er is een woordvolgorde, een zinsopbouw die in het Algemeen Beschaafd Nederlands als de juiste is omschreven. Je werkt met deze regels, je past ze toe en dat is in principe ook een juiste manier van werken. Maar het is niet de enige en zeker niet altijd de beste of de meest effectieve. Het is beter om je af te vragen *waarom* je die regels toepast, dan dat je ze blindelings volgt. Het kan zijn dat de begrijpelijkheid van een tekst is gebaat bij vereenvoudigd, grammaticaal onjuist of plat taalgebruik.

De taal is levend, ontwikkelt zich, past zich aan. Er zijn daarom geen echte definities of definities met een eeuwigheidswaarde. Er bestaat geen uitsluitend over wat goed en fout is: taal is geen mathematica. Iets zeggen over goed of fout taalgebruik is een subjectief oordeel. Het heeft geen algemene waarde, maar een bepaalde waarde binnen een bepaalde culturele context.

Lees de volgende zin maar eens: 'De rationele organisatie van de openbaarheid in dienst van een 'irrationele' wereldbeschouwing is een centraal aspect van het fascisme en stelt de oude burgerlijke openbaarheid niet minder ter discussie dan de haar tegelijkertijd aanvullende, tegenovergestelde organisatie; de organisatie van de vrije tijd in een atmosfeer van secundaire uitbuiting, een vorm van productie waarvan de stootrichting zich tegen het bewustzijn zelf richt.' Deze zin is grammaticaal en qua structuur niet onjuist, maar ze hoort tot een wetenschappelijke cultuur die definitief verleden tijd is geworden. Dat is ook aan de inhoud te zien.

De taal is gevoelig voor vernieuwing. Gevoelig in twee opzichten: ze houdt vast aan tradities en haalt diezelfde tradities onderuit, omdat ze gemakzuchtig is en dus de weg van de minste weerstand kiest.

Nu is het natuurlijk niet zo dat alles kan omdat er geen absolute of definitieve regels zijn. En dat het dus geen moeite kost om een goed stuk te schrijven. Inderdaad, er zijn geen regels met eeuwigheidswaarde. Toch is het net alsof de schrijver regels hanteert en in feite doet hij dat ook. Hij stelt zichzelf eisen voor deze reportage: hij wil bijvoorbeeld een heldere en duidelijke tekst schrijven. En die eis legt hem regels en beperkingen op. Bovendien zijn er wel degelijk algemeen aanvaarde regels die hem een stuk verder helpen. Hij schrijft 'ik word' nog steeds zonder 't' en 'hij wordt' met 't'.

Welnu, de schrijver hanteert de algemeen aanvaarde regels van de grammatica en de spelling voor zijn verhaal, maar hij zal daarvan afwijken en zonder scrupules voor zichzelf nieuwe regels maken op het moment dat dat nodig is. Door zichzelf vragen te stellen, probeert hij erachter te komen wat voor soort tekst hij maken moet: hij ontwikkelt voor 'zijn' tekst een 'eigen' stijl, een 'eigen' grammatica: een 'eigen' taal. Hij legt zichzelf wel de discipline op om binnen zijn tekst en zijn mogelijkheden helder en duidelijk te zijn. Of, als de tekst daarom vraagt, om aantrekkelijk en gemakkelijk leesbaar te zijn. Voor de eerste tekst zijn andere 'ingrediënten' nodig dan voor de tweede.

Wat goed of fout taalgebruik is, hangt eerder af van de omstandigheden waaronder de tekst gelezen wordt dan van de vraag of die in goed of fout Nederlands geschreven is.

Wat goed of fout Nederlands is, is in zijn algemeenheid niet te definiëren

(advertentie)

Fotaset. Een zeer modern geoutilleerd grafisch ontwerp bureau. Niet te klein, niet te groot.

Gericht op werk van gehalte. Scherp van beeld, scherp van prijs.